

LESONA MALGASY 4^éme

FIZAHAN-TAKILA :

NY LITERATORA

.....	2
FAMERENANA.....	3
NY LITERATORA	
MANAZAVA.....	5
NY MPANORATRA SY NY ASA	
SORANY.....	6
Jean Joseph	
RABEARIVELO.....	6
Auguste	
RAJAONARIVELO.....	8
RIBA	
MALAGASY.....	
.....	9
NY MALAGASY SY NY ZAVA-	
KANTONY.....	10
NY FOTOANA LEHIBE LALOVANA EO AMIN'NY	
FAHAVELOMANA.....	12
NY FITERAHANA.....	12
NY FAMORANA.....	15
NY FANAMBADIANA.....	18
HAITENY.....	20
NY TSIRIN-TENY AO AMIN'NY	
MATOANTENY.....	21
NY FEHEZANTENY.....	24
NY	
MPAMPIFANDRAY.....	25
NY SOKAJIN-TENY : MPANAMPY, TAMBIN-TENY.....	26
NY FITODIKY NY FEHEZANTENY MANANA EM	
matoantenany.....	27

FAMERENANA

INONA NO ATAO HOE LITERATORA ?

Ny teny hoe literatoria dia avy amin'ny hoe « litera », mira soratra. Izany hoe ny literatoria dia

zava-kanto vita avy amin'ny soratra alahatra, mira lahatsoratra. Mety ho « am-bava » izany mira

lahabolana (kabary, lahateny, ...). Mety ho « an-tsoratra » koa (simbin-tantara, tononkalo, ...) Araka izany, ny literatoria na lahatsoratra dia mampita hafatra ho an'ny mpamaky.

FANAMARIHANA :

Ny literatoria an-tsoratra dia azo sokajiana ho efatra :

- Manoritsoritra.
- Mitantara.
- Manazava.
- Mandresy lahatra.

I. Ny sokajin-dahatsoratra manoritsoritra :

1. Ny hevitra fonosiny :

Ny literatoria manoritsoritra dia lahatsoratra entina hilazana momba ny toetra na bika na endri-javatra iray ; ka amin'izany dia mampiasa mpamari-toetra, mpisolo tena ny mpanoratra.

2. Fomba hanamarinana ny literatoria manoritsoritra

: Tsy maintsy ahitana :

- Anarana betsaka.
- Mpamari-toerana, mpisolo tena, filazam-potoana ankehitriny.

Fehezanteny mivadi-drafitra na fehezanteny fohy.

II. Fampiharana :

Tovolahy kely tsy ampy roapolo taona i Bina. Ranjanana sady vaventy, olivolo, nefa mazava hoditra. Ny tratrany mivelatra, ny nofon-tsandriny mivalombalona. Mpianatra amin'ny taona fahatelo amin'ny sekoly iray ao an-tanànan'i Farafangana izay saingy nahazo andro ka mba lasa

nanjono niaraka tamin'ny havany.

BINA, tak 12

1. Lazao ny sokajy misy io lahatsoratra io :

Valiny : ny sokajy misy io lahatsoratra io dia manoritsoritra satri mitanisa endrika aman-bika.

2. Manomeza fanamarinana telo :

Valiny : ahitana anarana betsaka (tovolahy, bina, taona, ...), ahitana mpamari-toetra (ranjanana, vaventy, olivolo, ...), mampiasa fehezanteny fohy (« tovolahy ... Bina).

III. Ny sokajin-dahatsoratra mitantara :

1. Ny hevitra fonosiny :

Ny literatoria mitantara dia lahatsoratra entina mitantara ny zava-nisy sy zava-mitranga tena mety ho marina na tsia.

2. Fomba hanamarinana ny literatoria mitantara :

- Tsy maintsy ahitana mpandray anjara.
- Ahitana toe-javatra iaingana, vontoatiny ary fiasarana.

- Ahitana voambolam-pitenenana : raha, hoy, hono, ...
- Misy fifamalian-dresaka.
- Ahitana toerana sy fotoana.

- Ka hataonao inona anefa ireo hazandrano ireo, hoy Ikemba, no dia nanaovanao vy very ny ainao teny an-dranomasimbe teny ?

- Hamidiko, hoy i Bina.

- Hatao inona ? hoy Ikemba.

- Hividiananao haba volamena sy salovana.

- Oy! Izaho efa mananan hoy Ikemba.

- Hanampy ny anao, hoy i Bina.

- Misaotra kanjo, hoy Ikemba, sady nofihiny ny tanan'i Bina ary ny masony manga sy nanganhano natopiny moramora teny amin'ny salovan-tavany.

BINA, tak 12

Manomeza porofo telo manamarina fa lahatsoratra mitantara io ?

Valiny : ahitana teny fampiasa (hoy), ahitana mpandray anjara (Bina sy Ikemba), misy fiandohana (nahazo hazandrano i Bina) sy fivoarana (hividianany zavatra ho an'Ikemba ny vidiny) ary fiasarana (Nisaotra an'i Bina Ikemba).

NY LITERATIORA MANAZAVA

Lahatsoratra iaingana : Firaisan-kina

Raha tokana ny hazo maniry dia tsy mba misondrotra mahitsy ny fitombony, vantanin-drivotra

irery, milofika midina ny rantsany, manjary songo ny vatany.

Raha tokana ny renirano amin'ny main'andro dia tsy ho tanteraka tonga any amin'ny diany, fa fohin'ny tany lalovany ka ho tankina alohan'Ikopa. Amin'ny andro morana kosa dia ho tondraka irery

tsy fidiny izy fa irohotan'ny riaka rehetra alefan'ny tanety.

Raha tokana koa ny olona dia ho loza ny hanjo azy. Ny rivo-pahoriana hampitanondrika mafy ny fanahiny, ary ny hany soa kely ananany, tsy ho ampy ho entiny miampita ity fiainana ity.

Nony

injay mba tondraka ny fiadanana dia sempotra irery izy ka hidiran'ny soa vao ibosesehan'ny fahasahiranana.

RESELASON

Loharano, lah 09, tak 64

1. Hevi-teny : •

Bongo : bila •

Tankina : ritra

• Irohotana : ivarinana

• Milofika : miondrika satria malazo

• Andro morana : fahavaratra

• Tsy fidiny : tsy araka ny sitram-pony

2. Ny hevitra fonosiny :

Ny literatiora manazava dia manome fanazavana momba ny hafatra na hevitra tian'ny mpanoratra ampitaina. Araka izany dia misy ohatra iray na maro ampiasainy ao. Rehefa vita anefa ny

fanazavany dia mijanona izy fa tsy mitaona ny mpamaky hiandany amin'ny heviny.

3. Ny lalan-tsaina arahin'ny literatiora manazava :

Ireto avy ny fomba firafiny, ahitana :

- Ny hevitra hazavaina.
- Ny hevitra hanzavana azy.
- Ny fehezanteny lava.
- Teny savily manazava.
- Tsy ahitana fiandania.

4. Fanamarihana :

- Momba ireo ohatra ampiasaina : mety ho ohatra mivantana no raisin'ny mpanoratra, toy ny ao anaty lahatsoratra ; mety ho ohabolana na fomba fiteny.
- Ny fehezanteny matetika dia sady lava no tso-drafitra.
- Ireto ny teny savily fampiasa matetika ao anaty literatiora manazava : raha, rehefa, nony, satria, fa, na dia ... aza, ka, ...
- Ny mpanoratra dia tsy afaka miandany hitaona ny mpamaky hanaiky ny heviny. Noho izany dia tsy tokony hisy filaza mandidy ary tsy tokony ahitana ireto teny ireto ao anaty literatiora manazava : mba, tokony, tsy maintsy, koa, noho izany, ...

NY MPANORATRA SY NY ASA SORANY Jean Joseph RABEARIVELO

1. Ny tantaram-piainany :

- Ny tena anarany dia **Jean Joseph RABEARIVELO**.
- Teraka tamin'ny 04 martsa 1901 tao Antananarivo izy.
- Nianatra tao amin'ny Kolejy Saint Michel Amparibe sy Ecoles des frères Andohalo Antananarivo izy, ary rehefa feno 13 taona dia tsy nandeha an-tsekoly intsony fa nampianatena.
- Ny asa nataony dia « Chef de canton » tao Ambatolampy, « mpanala diso » tao amin'ny Imprimerie de l'Imerina.
- Noseranan-java-mahory maro izy, maty ny zanany tamin'ny 1933, sahirana teo amin'ny fiainana izy ary nahatsapa fa tsy tojo ny tandrifiny.
- Maty tamin'ny 22 Jona 1937 izy.

2. Ny asa sorany :

Mpanoratra fanta-daza tamin'ny teny Frantsay sy Malagasy izy ary ny tononkalo no tena nanavanana azy. Vitany boky maro amin'ireny no sady vitany amin'ny teny Frantsay sy Malagasy.

Ireto ny sasan-tsasany amin'ny asa sorany sy ny taona namoahany azy.

- **1915** : nanomboka nanoratra tamin'ny Gazety malagasy izy.
- **1924** : « les coupes de cendres »
- **1927** : « les silves »

- **1928** : « volumes »
- **1931** : « l'enfant de l'orphée »
- **1934** : « presque songe »
- **1935** : « traduit de la nuit »

Ireto kosa ny gazety namoahany ny sangany tamin'izany : Ny mpandinika, Ranovelona, Kalokalo tatsinanana, Fandrosoam-baovao.

3. **Tononkalo** :

Fasana faharoa

1. Ilay fasako, fasako ihany
Fa ny foko dia fasana koa !
Io no fasako ivelan'ny tany
Io no fasako iray faharoa.

2. Tsy mba vero na koa rangolahy
No manafina io fasana io
Fa ny nofoko zary manahy
No mandrakotra omaly sy anio.

3. Sentosentoko mamelovelovelo
Ranomaso toloko tsy tana
Izy ireny no sarin'avelo
Mitampody ka sarotra ialana

4. Ao ny nofy novolavolaina
Izay nisinda malaky, tsy hita !
Ao no rendrika ilay nantenaina
Ilay sambo nataoko ho tafita.

5. Ao ny tsantan'ny andro taloha
Sy ny hiran'ny fahazazako
No milevina ka tsy mifoha
Na miverina mba hitondra ako !

6. Ao ny zava-drehetra voakasa
Saingy simba, ka very tadidy !
Ao ny taolan'ny androko lasa
Sy ny ora tsy masi-mandidy.

7. Ao ny nofo mikipaka mora
Ao ny maty daholo daholo !
Ao malazo na mbola tanora,
Ka mianjera tsy mana-pisolo !

8. Ilay fasako, fasako ihany,
Fa ny foko dia fasana koa
Io no fasako ivelan'ny tany,
Io no fasako iray faharoa. Jean
Joseph RABEARIVELO
Amboara voafantina, tak 35 – 36

Auguste RAJAONARIVELO

1. Ny fiainany :

- **Auguste RAJAONARIVELO** no tena anarany.
- Teraka tamin'ny taona 1890.
- Mpianatra tao amin'ny :
 - Sekoly M.P.F Ambatonakanga.
 - Le myre de vilers Antananarivo.
- Ny mari-pahaizana azony dia CAE.
- Asany : mpampianatra nandritra ny 43 taona.
- Maty tamin'ny taona 1957 izy.

2. Ny asa sorany :

- Mpanoratra tononkalo, tantara foronina ary tantara an-dapihazo.
- Ireto no lehibe indrindra amin'ireo tantara nosoratany : « Raobin'Ikamandoto, Ralobo, Rà iraisana, Bina » izay nahazoany loka voalohany tamin'ny « Belles lettres Malgaches » nampanaovin'ny « Association des journalistes malgaches » tamin'ny taona 1932.
- Indro fintinitsika ny asa sorany : « Bina »

Tovolahy nonina tao farafangana i Bina. Nanohy fianarana tany Antananarivo izy ary nanana fofom-bady natao hoe « Ikemba ». Voatery nisara-toerana izy ireo nandritra ny fianaran'i Bina. Betsaka ny olana nosedrain'ny fifankatiavan'izy roa tamin'izany, nefa nanana namana mahatoky antsoina hoe : Fatakamana i Bina. Io no nanampy azy namaha ny olana sarotra teo amin'ny fiainany. Hany ka tanteraka soa amantsara ihany ny fanambadian'izy roa taty aoriana.

NY MALAGASY SY NY ZAVA-KANTONY I. Toetry ny kanto :

Ny atao hoe « **kanto** » dia izay zavatra novokarin'ny olombelona ho tsara sy miavaka ka manintona ny maso, ny sofina, ny saina ary ny fo.

Ohatra : Manintona ny maso : sikotra, rary, dihy, ...

ny sofina : ny hira, tononkalo, kabary, ...

ny saina sy ny fo : tononkira, lahatsoratra, lahabolana, ...

II. Ny karazan-java-kanto :

Maro karazana ny zava-kanto nentim-paharazana izay mampiavaka ny firenentsika amin'ny firenen-kafa. Toa izany ny :

- **Hira** : hira gasy, sôva, vako-drazana, beko, hira madinika, rango, ...
- **Dihy** : dihy soroka, latsi-tanana, afindrafindrao, tsapiky, salegy, basesa, ...

- **Zava-maneno** : valiha, lokanga, langoroana, aponga, kabôsy, korintsana, ...
- **Lahabolana** : kabary, angano, ohabolana, hain-teny, ankamantatra, ...
- **Taozavatra** : rary, sikotra, tenona, rafitra, tefy, ...
- **Fitafy** : malabary, lamba, salovana, lambahoany, satroka, ...
- **Firavaka** : haba, rojo, kavina, ...

Ankoatra ireo dia nisy koa zava-kanto nalain-tahaka tamin'ny vahiny taty aoriana, toy ny tonokalo, tantara an-tsehatra, hoso-doko, ...

III. Ny zava-kanto sy ny fomban-drazana

: **Tari-desona** :

1. Tanisao ireo fomban-drazana malagasy eo amin'ny fiaraha-monina misy anao.
2. Iza avy amin'ireo no an-kasoavava? an-karatsiana?
3. Raha raisina ho ohatra ny hira amin'ny maha zava-kanto azy, azo ampiasaina avokoa ve ny karazan-kira rehefa misy famadihana? Fahoriana?
4. Manomeza ohatra amin'izany.

Lesona :

Tsy mitovy ny fampisehoana ireo zava-kanto eo amin'ny fomban-drazana Malagasy.

Amin'ireo fomban-drazana mbola arahin'ny malagasy na an-kasoavana na an-karatsiana dia tsy afa-misaraka aminy ny zava-kanto toy ny hira, ny dihy, ny fitafy, ny taovolo, ny zavamaneno, ny lahabolana, ...

Ohatra : amin'ny famadihana dia ny hira gasy no fanaofa tsy hira madinika. **Fomban-drazana Zava-kanto**

Famadihana

Fanambadiana

Hasoavana

- **Hira** : Hira gasy, vako-drazana, sôva, ...

Hira madinika, ...

Rango, tandonaka, ...

- **Zavamaneno** : azo ampiasaina avokoa.
- **Fitafy** : afaka mihaingo fatratra.
- **Dihy** : azo atao avokoa.
- **Lahabolana** : izay kabary mifanandrify amin'ny fomba.
- **Taovolo** : ny randrana isan-karazany.

Fahafatesana

- **Hira** : beko, hira mitalaho, ...
- **Zavamaneno** : tsy misy amin'ny ankapobeny.
- **Dihy** : tsy misy.
- **Fitafy** : matroka, tsy mihaingo.

Taovolo :

- Vehivavy : manao bango an-katoka.
- Lehilahy : tsy mitapa-bolo.

- **Lahabolana** : kabary mifanandrify.

IV. Ny soa azo avy amin'ny kanto :

1. Ny zava-kanto fialam-boly :

Ohatra : ny hira, ny dihy, ny vaky boky, ...

Azo atao koa ny miala voly na manala sorisory avy amin'ireo zava-kanto ireo.

2. Ny zava-kanto fidiram-bola :

Ohatra : taozavatra, taovolo, hira, ...

Betsaka ny olona mivelona amin'ny zava-kanto nohatsaraina.

3. Ny zava-kanto fanandratana firenena :

Ohatra : taozavatra, fitafo, zavamaneno, ...

Azo entina mampahafantatra an'i Madagasikara eran'izao tontolo izao ny zava-kanto sady isarihana mpizaha-tany.

4. Ny zava-kanto fikolokoloana fahaizana :

Ohatra : lahabolana isan-karazany (angano, lahatsoratra, kabary, ...)

Azo hanitarana fahalalana tokoa ny zava-kanto.

NY FOTOANA LEHIBE LALOVANA EO AMIN'NY FAHAVELOMANA

Lesona 1 : NY FITERAHANA

Lahatsoratra iaingana : Ny fomban-drazana fanao amin'ny fiterahana

Raha olona vao manana anaka voalohany, rehefa mandray telo ny kibony (mitoetra telo volana ny zaza) dia mizaha andro tsara hiorany ny bevohoka, ka milaza amin'izany atin kavana vitsivitsy ary eo ambonin'ny tsihy tokan-dambana izy no miotra. Ary ny atin-kavana indrindra dia manala ratsiana (manome vola na manatitra izy tian'ny bevohoka hohanina).

Ary raha teraka lahy voalohany ny rain-jaza dia mivoaka any alatrano mitondra famaky sy hazo hovakiana, ka anontaniana hoe : « Ho aiza ianao? ». Dia mamaly izy hoe : « amaky vody tronga aho ». Dia mamaky ilay hazo izy ka raha vao mikapa indray mandeha dia anontaniana'ny ao an-trano

hoe : « Iza izao? ». Dia mamaly izy hoe « izaho Rainikoto ».

Ary dia manamboatra komby hifanan'ny vao teraka, ka atao tokony ho dimy dia ihany ny halavan'ny komby sao kosa tsy hahazo hitsotra ny mpifàna. Tsivalanany hazo ao an-doha sy ao antongotra ka orenana fantàka ary dia tsanganana-kazo eo amin'ny zoron'ny fandriana efatra hanjairana ny tsihy vitrana hatao rako-pandriana. Izany no atao hoe « komby ».

Ary mividy hena atao kitoza hohanin'ny mpiari-tory. Ary rehefa afaka erinandro vao mivoaka itàny ny mpifana sy ny zazakely ka mandro izy amin'io raha mafana ny andro. Ary mandrapahatapitry ny herinandro dia asiana afo tsy tapaka eo akaikin'ny mpifàna.

Rainandriamampandry

Tantara sy Fomban-drzana

I. Hevi-teny :

- Atin-kavana : havana akaiky (ray, reny, mpiray tampo).
- Tsihy tokan-damba : tsihy tsy misy vitrana.
- Vody tronga : vody hazo.
- Komby : fandriana ho an'ny tera-bao.
- Fantàka : hazo misy sampana.

- Mivoaka itàny : mivoaka ny trano voalohany ny tera-bao.

II. Fanadihadiana :

1. Mikasika ny riba :

Araka ny lahatsoratra dia zava-dehibe tamin'ny Malagasy ny fiterahana, zava-dehibe koa ny taranaka ka raha misy bevohoka ao amin'ny fianakaviana dia samy manana andraikitra izy ireo,

mnaomboka amin'ny fanalana ratsiana ka hatramin'ny fikarakarana ny mpifana.

2. Ny fisehon'ny riba ao amin'ny fandaharam-pianarana :

a. Ireo voambolana sy fomba fiteny manodidina ny fiterahana :

➤ **Bevohoka :**

- Mitsaika, torontoronina, mitoe-jaza, manan-janaka, manaizana, ratsiratsy.
- Bevohoka, mitondra rano, mitondra biby, mitondra vohoka, mitondra fitohy.
- Roa sosona, mavesatra, mavesa-tena, olon-droa.
- Miandry andro, miandry vohoka, miandry tafika, miandry vahiny.

➤ **Mizaha andro :** manatona mpanandro rehefa hiotra.

➤ **Manala ratsiana :** manome vola na izay tian'ny bevohoka hohanina.

➤ **Mifana :** tera-bao tsy miala ao amin'ny toerana mafana voatokana.

➤ **Mampifana :** mikarakara ny mpifana mba tsy ho azon'aretina sy manampy amin'ny fitaizana

zaza.

➤ **Zaza mena vava :** zaza vao teraka.

➤ **Mivoaka itàny :** fivoahan'ny mpifana sy ny zazakely voalohany ivelan'ny trano.

➤ **Fiarahabana tera-bao :** nomen'Andriamanitra ny fara, arahabaina tonga vahiny (na lahy na vavy).

- *Lahy ny zaza :* arahabaina nahazo : mpamaky kitay, mpanapaka angady, mpiasa, mpiandry omby, miaramila, ...

- *Vavy ny zaza :* arahabaina nahazo : mpanetsa, mpatsaka, mpamaky siny, mpanampy.

➤ **Tso-drano fanome ny tera-bao :** solon-drom-patsa (vola), tongava taiza ny zazakely, aza farofy ny zaza, maroroha taiza (am-bava).

b. Fomba fanao amin'ny mivoaka itàny :

➤ **Lahy ny zaza :** renibeny na nenitoany no mitrotro ny zaza eo aloha. Arahina tovolahy matanjaka milanja angady na famaky ; ao aorian'ireo ny tera-bao. Mihodidina ny trano impito izy ireo.

➤ **Vavy ny zaza :** tovoavavy miloloha siny na sobika no solon'ilay tovolahy.

➤ **Ireo fadifady mandritra ny fitondrana vohoka :**

Sao mikambana ny ratsan'ny zaza

Sao afa-jaza

Sao saro-piterahana

Momba : ny lehilahy na vehivavy tsy miteraka.

3. Ny hevitra fonosin'ny riba :

a. Ny fiheveran'ny malagasy ny :

➤ **Zanaka** : taranaka, solofo sy dimby, fitohizan'aina, sombiniaina, silaky ny aina, mpamelo maso na anaran-dRay, menaky ny aina, harena.

Ara-bakiteny mihitsy ny fiheveran'ny Malagasy ny zanaka avy amin'ireo anarana fiantsoany azy ireo. Sarobidy ny zanaka ka faran'izay mahantra izay tsy manan-janaka ka natany hoe « vato kiboribory » na « momba ».

➤ **Ny vehivavy** : loharanon-taranaka, fanaka malemy, mpitaiza, mpikarakara tokantrano, ravaky ny tokantrano. Tsy mba natao hamelona fianakaviana ny vehivavy teo amin'ny Ntaolo, araka ny fiantsoany azy ireo. Tsodrano fanao amin'ny tovovavy ny hoe « mahazoa vady hiadanana ».

b. Ohabolana manodidina ny vohoka sy ny fiterahana :

- « Bevohoka tia tsakotsako, ny andro iray no tsy zaka ».
- « Aza sarotsarotiny manana anaka sao tsy hanandray ny zaza ».
- « Naniry zaza ka tera-dahy ».
- « Na mamy aza ny zanaka raha manaiki-nono akifika ».

Lesona 2 : NY FAMORANA

Lahatsoratra iaingana : Ny fandidiam-poitra any amin'ny Vezo na « SAVATSE »

Ny karazan'ny vezo sasany dia tsy mba mandidy foitra, nefa ny sasany dia mandidy ihany toy ireo atao hoe : « ambovolahy ». Indray mandeha isan-taona no fankalazana azy, izany hoe amin'ny oktobra na novambra eo ho eo. Volana iray alohan'ny andro hanaovana azy dia hatonina ny « Hazomanga » (Ny hazomanga dia hazo marani-doha izay miorina eo an-kilan'ny tranon'izay tokony ho zoky Ray aman-dReny na Raibe izay mbola velona eo amin'ny foko na fianakaviana iray, ka dia eo am-pototr'io hazo io no hanaovana sorona, ...sns). Manao beko na antsa eo akaikin'io hazomanga io izy mandritra ny iray volana mipaka

; ny sasany aza mandihy isan-kariva ho fanamasahana izany beko izany. Rehefa ho ampitso sisa tsy hatao ny savatse dia « mifitake an'elo » am-pototry ny kily ny Ray aman-dRenin'ireo zaza izay hosavarina, manao afo mandritra ny alina manontolo iny. Tsy vitan'izany ihany fa manao lalao be sy dihy ny olona. Nony ampitso, dia mahandro vary amin'ny vilany maromaro araka izay isan'ny zaza, ka atao mitandahatra. Ny havana na ny Ray aman-dRenin'ireo zaza mihitsy no mahandro azy. Hita eo amin'ny vary masaka, hono, ny ho fahatsaran'ny atao na ny ho faharatsiany. Rehefa izany, dia atao ny savatse, toy izay fanao amin'ny toerana sasany ihany. Olona maro no manatrika eo satri an-kalamanjana no anaovana azy.

Jacques ANDRIATSILAVO R. R. Raolison

Fomba amam-pahendrena Malagasy, tak 33

I. Hevi-teny :

- Ambovolahy : foko iray ao anatin'ny foko vezo.
- Beko na antsa : hira fangataham-pitahiana.
- Mifitake an'elo : mipetraka eo amin'ny alokaloka.
- Hosavarina : hoforaina.

II. Fanadihadiana :

1. Fisehon'ny riba ao amin'ny lahatsoratra :

- Ny vezo ambovolahy no manao savatse, any amin'ny faritra atsimo.
- Indray mandeha isan-taona (oktobra na novambra) no fotoana fanaovana azy.
- Ny fanomanana dia maharitra iray volana.
- Toerana : eny an-kalamanjana, eo ampototry ny kily sy ny hazomanga.
- Ny mpandray anjara dia ny zaza hoforaina sy ny fianakaviana, ny mpitahiry hazomanga ary ny mpiara-monina manontolo.
- Ny andraikitra sahanin'ny tsirairay dia toy izao :
 - Ny mpitahiry hazomanga : mitantana ny raharaha, manao sorona.
 - Ny Ray aman-dRenin'ny zaza : mifitake an'elo, manao afo mandritra ny alina, mahandro vary ny ampitso.
 - Ny mpiara-monina : manotrana ny lanonana, mihira sy mandihy miaraka amin'ny fianakaviana

2. Fisehon'ny riba ao amin'ny fandaharam-pianarana :

- Faritra isehoany : afovoan-tany.
- Toerana : ao an-trano, eo an-joro firarazana.
- Fotoana : ririnina (volana Jona hatramin'ny aogositra), vao mangiran-dratsy.
- Fanomanana : erinandro mialoha eo ho eo.
- Mpandra anjara : ny fianakaviana, ny ankohonana, havana aman-tsakaiza, ny rain-jaza mandidy, ny zaza hoforaina (2 taona eo ho eo).

a. Ny fitaovana ampiasaina sy ny hevitra fonosiny :

Ireto avy ireo fitaovana ilina sy ireo hevitra fonosiny

: **Fitaovana Hevitra fonosiny**

Laona ahohoka Ipetrahan'izay mihazona ny zaza.

Sahafa misy zezika tain'omby ary vola

Mba hamokatra sy hanan-karena ny zaza

any aoriana.

Anantazana ny rà.

Antsikely maranitra Handidiana ny lohatsitsy.

Rano mahery Hanasàna fery, mba hahery ny zaza.

Vatan'akondro Handravahana ny lapa sy mariky ny fitohizan'ny taranaka.

Tantely, fary, ... Fifaliana, fifampizarana ny mamy.

Toaka Fifaliana, hafanana, hasahiana.

Malabary Atafy ny zaza vita hasoavana.

b. Ireo voambolana sy fomba fiteny :

- **Famoràna** : hasoavana, fora zaza, didim-poitra, andron-jazalahy, sarika am-pandriana, savatse, sambatra, tapakanaka (sakalava).
- **Hasin-jazakely** : vola atolotra ny zaza forina.
- **Arahaba ririnina** : fiarahabana atao amin'ny vita hasoavana.
- **Samy vita** : valin-teny omen'ny Ray aman-dReny ny zaza.
- **Rano mahery** : rano alaina any an-tehezan-tendrombohitra hampiasaina mandritra ny didimpoitra.
- **Lohatsitsy** : ilay hoditra kely esorina amin'ny fora zaza.
- **Lahy e! lahy e!** : horakoraky ny mpianakavy mandritra ny fandidiana, ilazana fa lasa

« lehilahy » tokoa ny zaza.

➤ **Rain-jaza** : anarana iantoana ny mpandidy foitra.

c. **Ohabolana momba ny lehilahy** :

➤ « Ny lehilahy tsy boka herin-taona ».

➤ « Ny vola no maha-rangahy ».

3. Ny hevitra fonosin'ny riba :

a. **Ara-piaraha-monina** :

➤ Didin-janahary ny didim-poitra.

➤ Io no vavahady fidirana ho « lehilahy ». Raha tsy vita hasoavana ny zaza ka maty dia tsy alevina am-pasan-drazana (fa amoron-dalana) ary atao hoe : « zaza rano », tsy itomaniana akory.

b. **Ara-pahasalamana** :

➤ Mitahiry loto ny hoditra kely manarona ny filahian'ny zaza ka tokony esorina.

4. Ny andraikitra ny mpandray anjara amin'ny famorana :

➤ **Mpitazona ny zaza** : lehilahy mbola matanjaka, anadahin-dreny na rahalahin-dray, na raibe.

➤ **Raiben'ny zaza** : mitelina ny loha tsitsy miaraka amin'ny akondro.

➤ **Rain-jaza** : mandidy foitra.

➤ **Ny fianakaviana** : mahandro sakafo, manafana ny koràna mialoha sy mandritra ny andro anaovana hasoavana.

➤ **Ny havana aman-tsakaiza** : mikoràna, manotrona, manome « hasin-jazalahy » sy kilalao ho an'ny zaza.

Lesona 3 : NY FANAMBADIANA

I. Famaritana :

Ny atao hoe « fanambadiana » dia fifanarahan'olon-droa (lahy sy vavy) hanorin-tokantrano mandritra ny androm-piainany sisa.

Hoy ny Ntaolo : « Ny anambadian-kiterahana, ny hiterahan-ko dimby ». Mazava araka izany fa tanjona nokendren'ny Ntaolo ny hanan-taranaka handimby any aoriana. Maro tamin'ny Malagasy ny misara-panambadiana raha tsy miteraka.

II. Fisehon'ny riba :

1. Ireo dingana arahina teo amin'ny fanambadiana malagasy :

➤ **Fisehoana na fiantranoana** : Razazalahy sy ny atin-kavany no miantrano ao amin'ny fianakavian-dRazazavavy. Eo no atao ny tetiarana mba hifankalalana.

➤ **Fifamofoana** : fotoana manelanelana ny fisehoana sy ny fanateram-bodiondry.

➤ **Fanateram-bodiondry** : ny fianakavian-be avy amin-drazazalahy no manatona ny fianakavian-ben-drazazavavy. Eo no averina ny fangatahana an-drazazavavy ary tolotra ny solom-bodiondry. Rehefa lasa io « vodiondry » io dia heverina ho « mpivady ara-dalàna izy roa, izany hoe : io no fatoran'ny fanambadiana Malagasy.

2. Ireo voambolana sy fomba fiteny mnaodidina ny fanambadiana :

➤ **Mpifamofo** : olon-droa (lahy sy vavy) mifankatia sy mifampizaha toetra, efa vita fisehoana ary miandry ny fanateram-bodiondry.

- **Mpangataka** : fianakavian-drazazalahy mpampakatra.
- **Mpamoaka** : fianakavian-drazazavavy ampiakarina.
- **Volan-tantely** : iray volana (eo ho eo) aorian'ny vodiondry izay heverina ho fahasambaran'ny mpivady vao.
- **Vodiondry** : fanatitra (vola) atolotra ny fianakavian-drazazavavy (Ray aman-dReny sy mpiray tampo), kofehy mamatotra ny fanambadiana.

III. Ny hevitra fonosin'ny riba :

- **Fisehoana** :
 - Fifankahalalana eo amin'ny fianakaviana.
 - Fanajana ny fianakavian-drazazavavy.
 - Fanehoana fahavononana hiroso amin'ny fanambadiana.
- **Fifamomofoana** : midika ho fifankahalalana sy fifampizahan-toetra eo amin'ny mpifamomofo.
- **Vodiondry** :
 - Fanomezam-boninahitra ny fianakavian-drazazavavy.
 - Fatoran'ny fanambadiana Malagasy.
- **Misao-bady** :
 - Fitandroana ny fihavanana na dia misy aza ny fisaraham-panambadiana.
 - Fanomezam-boninahitra an-drazazavavy sy ny fianakaviany.

IV. Ny fiheverana momba ny :

1. Ny vehivavy :

Natao hoe « loharanon-taranaka, fanaka malemy, mpikarakara tokantrano, ravaky ny tokantrano, tendrombohitra'olona (miova fasana satria manaraka ny vadiny), mpitaiza ankizy, vady jerijery ». Tsy noheverina mpamelona fianakaviana ny vehivavy teo amin'ny Ntaolo. Araka izany dia tsy mpitady vola izy fa ny fikarakarana tokantrano koa dia andraikiny manontolo. Raha misy anefa fisaraham-panambadiana tamin'izany dia iray ampahatelon'ny fananana ihany no anjaran'ny vehivavy : « kitay telo an-dalana ».

2. Ny zanaka :

Natao hoe « taranaka, sombiniaina, menaky ny aina, mpandimby, mpandova, solofo sy dimby, harena ». Zava-dehibe, araka izany ny zanaka ho an'ny malagasy satria nantenainy handimby azy any aoriana (hamelo-maso ny anaran-dray), hilanja sy handevina ary hamadika azy raha maty izy. Hanome valim-babena azy rehefa antitra izy, handova ireo nosasarany fony mbola matanjaka izy. Koa farahidiny ny mpivady tsy miteraka ary nataony hoe : « vao kiboribory » izay mpivady momba.

V. Ohabolana momba ny fanambadiana :

- « Ny fanambadiana toy ny lamban'akoho ka aina no fetra ».
- « Aza mitari-bady tsy lasam-bodiondry ».
- « Aza midera vady mahay mandihy fa ao ny sandriny hilaza azy ».
- « Misao-bady tanora ka manome zara ny hafa ».
- « Ny anambadian-kiterahana, ny hiterahan-ko dimby ».

NY TSIRIN-TENY AO AMIN'NY MATOANTENY

I. Ny tovona :

Karazany Vokatry ny fampiasana azy Ohatra

1. Tovona tsy mivaky :

a ; voa ; tafa

2. Tovona mivaky :

mφ ; mi ; ma ; manaha ; mana

- Mety tsy hisy vokany.
- Mety hilatsaka ny zana-peo hiafaran'ny tovona.
- Mety hiova ny renifeo iafaran'ny tovona.
- Mety hiova ny renifeo iandohan'ny fototeny.
- Mety hilatsaka ny renifeo iandohan'ny fototeny.
- Mety hiasa ny zana-peo iafaran'ny tovona sy iandohan'ny fototeny.

Alamina : a – lamina

Tafody : taf(a) – ody

Nindrana : n – φ – indrana

Namboly : n – an – voly

m b

Namaly : n – an –

(v)aly m

Hahazo : h – aha – azo

A

II. Ny tovana :

Karazany Vokatry ny fampiasana azy Ohatra

3. Tovana mandidy

: a ; o ; y

4. Tovana tsotra :

ina ; ana

- Mety hilatsaka ny zana-peo iafaran'ny fototeny.
 - Mety hisokatra ny zana-peo iray ao amin'ny fototeny.
 - Tsy maintsy mikisaka ny vanim-peo iray miankavanana ny tsindrimpeo.
 - Mety hiova ny renifeo iafaran'ny fototeny.
 - Mety hiravina ny zana-peo iafaran'ny fototeny sy iandohan'ny tovana.
 - Mety hitaky fanatsarampeo « v, s, z, n » na fanitapototeny « av, as, az, an » ny tovana.
- Hevero : hevi tr(a) – o

e r

Sasana : sasa –

ana a

Raisina : rai – s – ina

III. Ny tsirin-teny sara-droa :

Karazany Vokatry ny fampiasana azy

Ohatra ... - - ana

... - - ina

Mihatra ao amin'ny fototeny avokoa ny vokatry ny fampiasana tovana sy tovana.

Ahazoana :

ah(a) - azo - ana

Indramina

φ - indran(a) - ina

m

IV. Ny filazam-potoana :

1. Famaritana :

Ny filazam-potoana dia hasin-teny eo amin'ny fiandohan'ny enti-milaza mba hanamariana ny fotoana isehoan'ny asa.

2. Fifamaliana telo lafy :

a. n / m / h (lasa / ankehitriny / ho avy)

Ohatra : N – φ – indrana (nindrana)

b. no / φ / ho (lasa / ankehitriny / ho avy)

Ohatra : φ – indran(a) – ina (indramina)

m

3. Fifamaliana roa lafy :

a. φ / ho (ho avy / tsy ho avy)

Ohatra : φ – avy ny orana / Ho avy ny orana.

b. t / φ (lasa / tsy lasa)

Ohatra : φ – amin'ny herinandro ny fanadinana. (tsy

lasa) Tamin'ny herinandro ny fanadinana. (lasa)

V. Ny mpisolo tena tampisaka :

1. Ny fampiasana azy :

Ny mpisolo tena tampisaka feno :

➤ Rehefa mifarana amin'ny « -na » ny teny eo alohany. ➤

Rehefa mifarana amin'ny « -ka ; -tra » ilay teny.

➤ Milatsaka tanteraka ny « na » amin'ny farateny eo alohan'ny mpisolo tena tampisaka feno.

Ny mpisolo tena tampiasaka tsy feno :

➤ Rehefa mifarana amin'ny « -ka ; -tra » ilay teny.

➤ Raha manomboka amin'ny renifeo sy mpisolo tena dia milatsaka ny « -ka ; tra ».

➤ Raha manomboka amin'ny zana-peo ny mpisolo tena dia milatsaka ny « -a » farantenany.

2. Tabilao famintinana :

Laharana T. feno Ohatra T. tsy feno

Ohatra 1234

(manafangaro)

4 (manavaka)

56

- ko

- nao

- ny

- ntsika

- nay

- nareo

- ny

φ – lasa – **ko**

φ – lasa – **nao**

φ – lasa – **ny**

φ – lasa – **ntsika**

φ – lasa – **nay**

φ – lasa – **nareo**

φ – lasa – **ny**

- o

- ao

- ny

- tsika

- ay

- areo

- ny

φ – a – lahatr(a) – **o**

φ – a – lahatr(a) – **ao**

φ – a – laha(tra) – **ny**

φ – a – laha(tra) – **tsika**

φ – a – lahatr(a) – **ay**

φ – a – lahatr(a) – **areo**

φ – a – laha(tra) – **ny**

NY FEHEZANTENY

I. FANAFOHIZAN-TENY

: • **EM** : enti-milaza.

• **L** : lazaina.

• **RF** : reny fameno.

• **F** : fameno.

II. FAMARITANA :

1. Ny fehezanteny :

Ny fehezanteny dia andian-teny :

➤ Mahalaza hevitra feno.

➤ Fehezin'ny sora-baventy eo am-piandohana ary teboka (.) eo am-pamaranana. ➤

➤ Manaraka ny lantom-peo miaka-midina.

➤ Ahitana anjara asa fototra iray na mihoatra.

Ohatra :

Andro firavoravoana lehibe ny fanambadiana ka mihaingo fatratra ny mpanambady.

EMLEML

2. Ny fehezanteny kely indrindra :

Ny atao hoe fehezanteny kely indrindra dia fehezanteny tsy manana afa-tsy vaniny roa (EM sy L) na telo (EM, L ary RF) nefa mahalaza hevitra feno.

Ohatra :

Novorina ny vahoaka.

EM L

FANAMARIHANA :

Ny mpisolo tena tampisaka rehefa miaraka amin'ny EM matoanteny dia RF no anjara asany.

Ohatra :

Hovelesi-**ko** amin'ny firitsoka ianao.

EM**RFL**

NY MPAMPIFANDRAY

I. Ny fehezan-kevitra :

Ny fehezan-kevitra dia andian-teny :

- Tsy afa-misaraka amin'ny anjara fototra iray.
- Voafaritry ao anaty fehezanteny iray.

FANAMARIHANA :

Ny fehezan-kevitra dia tsy ahitana afa-tsy anjara asa fototra iray.

Afaka miaraka tsiroaroa na mihoatra ao anaty fehezanteny iray ny fehezan-kevitra. Ny fehezan-kevitra maromaro ao anaty fehezanteny iray dia tsy maintsy manana mpampifandray tsiroaroa.

II. NY MAMPIFANDRAY FEHEZAN-KEVITRA

: Ohatra :

Rehefa tonga ny mpanotrana. dia manolotra tsodrano (ny mpanotrana). **ka** notolorana sakafo (ny mpanotrana).

EMLEMLEML

- Misy karazany roa ny mpampifandray.

1. Ny mpampitohy :

Ny mpampitohy fehezan-kevitra dia teny :

- Tsy matoanteny.
- Tsy azo atao EM, L ary RF.
- Mpampitohy fehezan-kevitra roa mitovy karazana.
- Ireto avy ny mpampitohy fehezan-kevitra fampiasa matetika : **ka, ary, sy, dia, na, sa, saingy, nefa, sady ... no, faingo, ...**

Ohatra : « ka » dia mpampitohy ny fehezan-kevitra faharoa sy fahatelo eo amin'ny ohatra ambony.

- Mba hahafantarana fa **mpampitohy** ny mpampifandray fehezan-kevitra roa dia azo zaraina ho fehezanteny roa ireo fehezan-kevitra roa ireo.

2. Ny mpampiankina :

Ny mpampiankina fehezan-kevitra dia teny :

- Tsy matoanteny.
- Tsy azo atao EM, L ary F.
- Mpampiankina fehezan-kevitra iray (na mihoatra) amina fehezan-kevitra hafa.
- Ireto avy ny mpampiankina fehezan-kevitra fampiasa matetika : **fa, raha, satria, rehefa, nony, na dia ... aza, kanjo, noho izany, izy koa.**

Ohatra : « rehefa » dia mpampiankina ny fehezan-kevitra voalohany amin'ny fehezan

kevitra faharoa sy fahatelo.

NY MPANAMPY – NY TAMBIN-TENY

1. NY MPANAMPY :

Ny mpanampy dia teny hafa ankoatra ny EM, L, RF, ZP ka tsy afaka misinga na mandeha irery :

- Manalefaka, manamafy, manova mihitsy ny hevitra ny teny fenoiny.
- Tsy azo ampiasaina ho EM na L na RF na ZP.
- **Mipetraka mandrakariva eo alohan'ny teny fenoiny.**

Ohatra :

Tena mianatra ny ankizy. (eto ny mpanampy dia manamafy ny teny hoe : mianatra)

2. NY TAMBIN-TENY :

Ny mpanampy dia teny hafa ankoatra ny EM, L, RF, ZP ka tsy afaka misinga na mandeha irery :

- Manalefaka, manamafy, manova mihitsy ny hevitra ny teny fenoiny.
- Tsy azo ampiasaina ho EM na L na RF na ZP.
- **Mipetraka mandrakariva ao aorian'ny teny fenoiny.**

Ohatra :

Mianatra tokoa ny ankizy. (eto ny tambin-teny dia manamafy ny teny hoe : mianatra)

NY FITODIKY NY FEHEZANTENY

MANANA EM matoanteny

A. Fanafohizan-teny :

- **HAD** : Hevitra ara-drafitra.
- **EM** : enti-milaza.
- **L** : lazaina
- **RF** : reny fameno.
- **FKI** : fehezanteny kely indrindra.
- **ZP** : zana-pameno.

1. Ny matoanteny :

Ohatra :

Mizaha andro hiorany ny bevohoka.

EM ZP

Ny matoanteny dia teny :

- Milaza asa na hetsika.
- Azo atao EM, L, ZP, RF.
- Azo asiana -ana

2. Ny fitodika :

Raha vao voatonona ny fehezanteny irey dia ny teny mitana ny anjara asa lazaina no itodihan'ny maso sy ny saina. Noho izany dia ambara fa : **mitodika amin'ny L ny fehezanteny.**

Ohatra :

Nahafaty baolina i Bôlida.

L

3. Ny hevitra ara-drafitra : (HAD)

Tsy mitovy ny fitodiky ny fehezanteny tsirairay satria miankina amin'ny hevitra (H) fonosin'ny

lazaina (L) ao anaty fehezanteny izay tsy maintsy hamarinina ara-drafitra (A.D).

Ohatra 1 :

Nomen'ny mpitsara karatra mavo i Bolida.

L iharana

Ohatra 2 :

Ny mpitsara no nanome karatra mavo an'i Bolida.

L mpanao

C. Fomba fitadiavana ny HAD :

Fanontaniana : Lazao ny HAD ny teny voatsipika.

1. Ny HAD ny L :

Raha L ny teny voatsipika dia ireto no tsy maintsy atao:

- Apetraka ny anjara asa fototra (EM, L, RF, ZF)
- Omena ny fehezanteny kely indrindra : mivany roa sa mivany telo.
- Rasaina ny EM matoanteny sao dia misy : tovana, tovana, tsofoka, tsirin-teny sara-droa

2. Ny HAD ny RF :

Raha RF ny teny voatsipika adina dia ireto no tsy maintsy atao:

- Apetraka ny anjara asa fototra (EM, L, RF, ZF)
- Avadika ho L io RF io.
- Omena ny fehezanteny kely indrindra : mivany roa sa mivany telo.
- Rasaina ny EM matoanteny sao dia misy : tovana, tovana, tsofoka, tsirin-teny sara-droa

D. Famerenana momba ny TSOFOKA :

Karazany Toerany Ohatra

1. Tsofoka

fanatevenana fototeny :

Firafiny : « zana-peo 1

+ renifeo 1 ».

-al- ; -om- ; -ar- ; -in- ; ...

2. Tsofoka fanatevenana

tovana mivaky :

-if- ; -amp- ; -ank- ; ...

Aorian'ny renifeo voalohany

iandohan'ny fototeny.

Eo alohan'ny vakiny tsy miova.

T – **al** – esaka

T – **om** – any

M – **if** – **ank** – a – tia

M – **amp** – **if** – **ank** – a – tia

M – **amp** – i – lalao

E. Ny HAD ny L manana EM matoanteny :

I. Ny HAD ATAO :

1. Ny L atao :

Ny lazaina atao dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany roa.
 - EM matoanteny : ahitana tovoa tsy mivaky « a- ».
- Ohatra : *Tadiavo ny HAD ny L.*

Nalavon'ny olona teo an-kianja ilay omby.

EM L atao

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Nalavo ilay omby. (mivany roa)

EM L

- ✓ EM matoanteny « nalavo » : N(o) – a – lavo. ✓

Noho izany dia **atao** ny HAD ny L.

2. Ny RF atao :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « atao » dia ambara fa RF atao io RF io. Ohatra : *Tadiavo ny HAD ny RF.*

Nandroso ny heviny ny

andriana. RF atao

- ✓ Avadika ho L ny RF : Ny heviny no naroson'ny andriana.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Ny heviny no naroso. (mivany roa)

L EM

- ✓ EM matoanteny « naroso » : N(o) – a – roso. ✓

Noho izany dia **atao** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha ATAO no HAD ny L dia ambara fa :

- Mitodika amin'ny L **atao** ny fehezanteny.
- Matoatenin'ny **atao** ny EM.

II. Ny HAD FITAOVANA :

1. Ny L fitaovana :

Ny lazaina fitaovana dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany telo.
- EM matoanteny : ahitana tovoa tsy mivaky « a- ». ➤

RF iharana.

Ohatra : *Tadiavo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Tady no nasingotra ilay omby vositra.

LEMRF

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Tady no nasingotra ilay omby. (mivany telo)

LEMRF

- ✓ EM matoanteny « nasingotra » : N(o) – a – singotra.

✓ **Fitaovana** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L fitaovana ny fehezanteny.

2. Ny RF fitaovana :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « fitaovana » dia ambara fa RF fitaovana io RF

io.

Ohatra : *Tadiavo ny HAD ny RF.*

Nototofana vato ny arabe simba.

RF fitaovana

- ✓ Avadika ho L ny RF : Vato no natototra ny arabe simba.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Vato no natototra ny arabe. (mivany telo)

LEMRF

- ✓ EM matoanteny « natototra » : N(o) – a – tototra.
- ✓ Noho izany, **fitaovana** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha FITAOVANA no HAD ny L dia ambara fa :

- Mitodika amin'ny L **fitaovana** ny fehezanteny.
- Matoatenin'ny **fitaovana** ny EM.

III. Ny HAD IHARANA :

1. Ny L iharana :

Ny lazaina iharana dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany roa. ➤

EM matoanteny ahitana :

- Tovana « -ina ; -ana »
- Tsirin-teny sara-droa « ... - ina »
- » • Tsofoka « -in- ».

- RF mpanao.

Ohatra 1 : *Tadiavo ny fitodiky ny*

fehezanteny. Kiry toy izany no ilaintsika.

L iharana EM

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Kiry no ilaina. (mivany roa)

L EM

- ✓ EM matoanteny « ilaina » : φ – φ – ila - **ina**.
- ✓ **Iharana** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L iharana ny fehezanteny.

Ohatra 2 : *Tadiavo ny HAD ny L.*

Tinendry ny talen-tsekoly

vaovao. EM L iharana

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Tinendry ny tale. (mivany roa)

EM L

- ✓ EM matoanteny « tinendry » : t – in – endry. ✓

Iharana ny HAD ny L.

Ohatra 3: *Omeo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Lasako ny entana nafaranao.

EM L iharana

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Lasa ny entana. (mivany roa)

EM L

- ✓ EM matoanteny « lasa » : φ – lasa.
- ✓ **Iharana** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L iharana ny fehezanteny.

2. Ny RF iharana :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « iharana » dia ambara fa RF iharana io RF

io.

Ohatra 1: *Tadiavo ny HAD ny RF.*

Nangalatra paiso teo izy.

RF iharana

- ✓ Avadika ho L ny RF : Paiso no nangalariny teo.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Paiso no nangalariny. (mivany roa)

L EM

- ✓ EM matoanteny « nangalarina » : N(o) – an – halatr(a) - ina. (an- ... -ina) g
- r ✓ Noho izany, **Iharana** ny HAD ny RF.

- ✓ Avadika ho L ny RF : Ny asa no vitan'ny iray tanàna.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Ny asa no vita. (mivany roa)

L EM

- ✓ EM matoanteny « vita » : φ – vita.
- ✓ Noho izany, **Iharana** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha IHARANA no HAD ny L dia ambara fa :

- Mitodika amin'ny L **iharana** ny fehezanteny.
- Matoatenin'ny **iharana** ny EM.

IV. Ny HAD MPANAO :

1. Ny L mpanao :

Ny lazaina mpanao dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany telo.
- EM matoanteny : ahitana « mi- ; ma- ; man- ; m φ - ; maha- ; mana- ».
- RF iharana na atao na mpamari-toe-javatra.

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Nanana fikirizana ny vazaha. (mivany telo)
- ✓ RF mpamari-toe-javatra.
- ✓ EM matoanteny « nanana » : N – φ – anana. (n φ -)
- ✓ **Mpanao** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpanao ny fehezanteny.

Ohatra 2: *Omeo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Nandefa fiaramanidina izy ireo.

EM RF atao L mpanao

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Nandefa fiaramanidina izy ireo. (mivany telo)
- ✓ RF atao.
- ✓ EM matoanteny « nandefa » : N – an – lefa. (nan-)d
- ✓ **Mpanao** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpanao ny fehezanteny.

2. Ny RF mpanao :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « mpanao » dia ambara fa RF mpanao io RF

io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny teny voatsipika.*

Vitany tokoa ilay fiaramanidina.

RF mpanao

- ✓ Avadika ho L ny RF : Izy tokoa no nahavita ilay fiaramanidina.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Izy no nahavita ilay fiaramanidina. (mivany telo)

LEMRF

- ✓ EM matoanteny « nahavita » : **n** – **aha** – vita. (naha-)
- ✓ Noho izany, **mpanao** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha MPANAO no HAD ny L dia ambara fa :

- Mitodika amin'ny L **mpanao** ny fehezanteny.
- Matoatenin'ny **mpanao** ny EM.

V. Ny HAD MPANDRAY :

1. Ny L mpandray :

Ny lazaina mpandray dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany telo.
- EM matoanteny : ahitana tovana « **-ana** ».
- RF atao.

- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Notsipazana fotsimbary ny akoho. (mivany telo)
- ✓ RF atao.
- ✓ EM matoanteny « notsipazana » : No – tsipi/a – z – **ana**. (-ana)
- ✓ **Mpandray** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpandray ny fehezanteny.

2. Ny RF mpandray :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « mpandray » dia ambara fa RF mpandray io RF io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny teny voatsipika.*

Afafy amin'ny voly ny fanafody.

RF mpandray

- ✓ Avadika ho L ny RF : Ny voly no fafazana fanafody.
- ✓ Fehezanteny kely indrindra : Ny voly no fafazana fanafody. (mivany telo) L EM RF
- ✓ EM matoanteny « fafazana » : fafi/a – z – **ana**. (-ana)
- ✓ Noho izany, **mpandray** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha MPANDRAY no HAD ny L dia ambara fa :

- Mitodika amin'ny L **mpandray** ny fehezanteny.
- Matoatenin'ny **mpandray** ny EM.

VI. Ny HAD SEHATRA :

1. Ny L sehatra :

Ny lazaina sehatra dia mahafeno ireto fepetra ireto :

- Fehezanteny kely indrindra : mivany roa.

➤ EM matoanteny : ahitana tovoana mivaky « **mi-** ; **ma-** ; **man-** ; **mφ-** ; **-om-** ; **φ-** ».
Ohatra 1: *Omeo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Tonga ny ririnina.

EM L sehatra

✓ Fehezanteny kely indrindra : Tonga ny ririnina. (mivany roa)

✓ EM matoanteny « tonga » : **φ** – tonga. (φ-)

✓ **Sehatra** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L sehatra ny fehezanteny.

Ohatra 2: *Omeo ny HAD ny*

L. Tomombana ny laza adina.

EM L sehatra

✓ Fehezanteny kely indrindra : tomombana ny laza adina. (mivany roa)

✓ EM matoanteny « tomombana » : **φ** – t – **om** – ombana. (-om-)

Sehatra ny HAD ny L.

2. Ny RF sehatra :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « sehatra » dia ambara fa RF sehatra io RF io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny teny*

voatsipika. Ny fikirizany no nampandroso

ny vazaha. RF sehatra

✓ Avadika ho L ny RF : Ny vazaha no nandroso noho ny fikirizany.

✓ Fehezanteny kely indrindra : Ny vazaha no nandroso. (mivany roa)

L EM

✓ EM matoanteny « mandroso » : **m** – **an** – roso. (man-)

dr

✓ Noho izany, **sehatra** ny HAD ny teny voatsipika.

3. Fanamarihana :

Raha SEHATRA no HAD ny L dia ambara fa :

➤ Mitodika amin'ny L **sehatra** ny fehezanteny.

➤ Matoatenin'ny **sehatra** ny EM.

VII. Ny HAD MPAMARI-TOE-JAVATRA :

1. Ny L mpamari-toe-javatra :

Ny lazaina mpamari-toe-javatra dia mahafeno ireto fepetra ireto :

➤ Fehezanteny kely indrindra : mivany roa na telo.

➤ EM matoanteny : ahitana « ...- **-ana** ».

✓ Fehezanteny kely indrindra : Hariva no amangiana ny mana-manjo. (mivany telo)

✓ EM matoanteny « amangiana » : **φ** – **an**/m – (v)angi – **ana**. (an- ... -ana)

✓ **Mpamari-toe-javatra** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpamari-toe-javatra ny fehezanteny.

2. Ny RF mpamari-toe-javatra :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « mpamari-toe-javatra » dia ambara fa RF

mpamari-toe-javatra io RF io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny RF.*

Teo an-kianja no novoriana ny vahoaka.

RF pamari-toe-javatra.

Avadika ho L ny RF : Teo an-kianja no namoriana ny vahoaka.

Fehezanteny kely indrindra : Teo no namoriana. (mivany roa)

L EM

EM matoanteny « namoriana » : n(o) – an/m – r(v)ori – ana. (an- ... -ana)

Noho izany, **mpamari-toe-javatra** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha MPAMARI-TOE-JAVATRA no HAD ny L dia ambara fa :

Mitodika amin'ny L **mpamari-toe-javatra** ny fehezanteny.

Matoatenin'ny **mpamari-toe-javatra** ny EM.

VIII. Ny HAD MPIFANAO :

1. Ny L mpifanao :

Ny lazaina mpifanao dia mahafeno ireto fepetra ireto :

Fehezanteny kely indrindra mivany roa na telo.

EM matoanteny : ahitana **vakiny miova** + « -if- » (-amp ; -ank) + **vakiny tsy miova**.

Ohatra : *Omeo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Tsy mba nifankahala mihitsy ny malagasy.

EM L mpifanao

EM matoanteny « nifankahala » : N – if – ank – a – hala. (nifanka-)

Mpifanao ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpifanao ny fehezanteny.

2. Ny RF mpifanao :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « mpifanao » dia ambara fa RF mpifanao io

RF

io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny RF.*

Nifanarahan'izy ireo ny asa atao.

RF mpifanao.

Avadika ho L ny RF : izy ireo no nifanaraka ny asa atao.

L EM

EM matoanteny « nifanaraka » : n – if – an – araka. (nifan-)

Noho izany, **mpifanao** ny HAD ny RF.

3. Fanamarihana :

Raha MPIFANAO no HAD ny L dia ambara fa :

Mitodika amin'ny L **mpifanao** ny fehezanteny.

Matoatenin'ny **mpifanao** ny EM.

IX. Ny HAD MPAMPANAO :

1. Ny L mpampanao :

Ny lazaina mpampanao dia mahafeno ireto fepetra ireto :

Fehezanteny kely indrindra mivany roa na telo.

EM matoanteny : ahitana **vakiny miova** + « -amp- » (-if ; -ank) + **vakiny tsy miova**.

Ohatra : *Omeo ny fitodiky ny fehezanteny.*

Fihavanana mafy orina no mampifandray ny mpiara-monina.

L mpampanao EM RF

✓ EM matoanteny « mampifandray » : **M** – **amp** – **if** – **an** – ray. (mampifan-)

dr

✓ **Mpampanao** ny HAD ny L. Noho izany dia mitodika amin'ny L mpampanao ny fehezanteny.

2. Ny RF mpampanao :

Rehefa avadika L ny RF ka mahafeno ny fepetra « mpampanao » dia ambara fa RF mpampanao

io RF io.

Ohatra : *Omeo ny HAD ny teny voatsipika.*

Tokony hampandeferintsika ny fitiavan-tena. RF mpampanao.

✓ Avadika ho L ny RF : Isika no tokony hampandefitra ny fitiavan-tena.

✓ EM matoanteny « hampandefitra » : **H** – **amp** – **an** – lefitra. (hampan-)

d

✓ Noho izany, **mpampanao** ny HAD ny teny voatsipika.

3. Fanamarihana :

Raha MPAMPANAO no HAD ny L dia ambara fa :

➤ Mitodika amin'ny L **mpampanao** ny fehezanteny.

➤ Matoatenin'ny **mpampanao** ny EM.